

ПІЗНЬОЦВІТ ФОМІНА

Colchicum fominii Bordz. (*C. arenarium* auct. non Waldst. et Kit.)

Родина Пізньоцвітові — Colchicaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення

Ендемічний вид на сх. межі ареалу; споріднений з *C. arenarium* Waldst. et Kit.

Ареал виду та його поширення в Україні

Добруджа, Бессарабська височина, Пн.-зх. Причорномор'я. В Україні басейни рр. Киргиз, Когильник, Кучурган. Адм. регіон: Од.

Чисельність та структура популяцій

Популяції локальні (с. Ново-Іванівка, Алени Арцизького р-ну, с. Вільне Тарутинського р-ну, с. Гребеники та Кардамичеве Великомихайлівського р-ну Одеської обл.), з компактно-дифузною або груповою просторовою структурою, стійкі. Щільність популяцій — до 20 особин на 1 м². Вікові спектри повночленні, бімодальні з максимумами на одному з прегенеративних вікових станів та генеративних особинах. Поновлення популяцій новими генераціями особин задовільне. Життєвість особин висока.

Причини зміни чисельності

Фрагментарність, ізолюваність і нечисленність популяцій, знищення екопотів (розорювання схилів, будівництво гідроспоруд у долині р. Кучурган), рекреаційні навантаження на екосистеми.

Умови місцезростання

Степи, схили; у фітоценозах типчаково-ковилилових степів, деревно-чагарникових заростей, штучні лісопосадки, лісосмуги.

Позитивно реагує на розпушеність ґрунту. Ксеромезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Геофіт. Осінній геоефемероїд. Багаторічна трав'яна рослина 8–10 см заввишки. Бульбоцибулина довгасто-яйцеподібна або яйцеподібна, обгорнута чорними шкірястими оболонками, витягнутими в довгу шийку. Стебло 6–15 см заввишки. Листки лінійно-ланцетні, з короткими сосочками з країв, розвиваються наступного після цвітіння року. Квітки поодинокі, іноді їх 2–3, лілові, 3–4 см завдовжки. Цвіте у вересні. Плодоносить у березні–квітні наступного (після цвітіння) року. Розмножується насінням і цибулинами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесений до Європейського червоного списку, Світового червоного списку, Бернської Конвенції. Охороняють на території пам'ятки природи місцевого значення «Гребеники» (Великомихайлівський р-н Одеської обл.). Необхідно контролювати стан популяцій, слід розширити мережу заповідних територій, вирощувати вид у ботанічних садах. Заборонено несанкціоноване збирання, продаж, знищення місць зростання, зокрема, розорювання степів та степових ділянок.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Декоративне.

Основні джерела інформації

Європейский красный список животных и растений..., 1992; Мосякин, 1999; Определитель высших растений Молдавской ССР, 1975; Флора европейской части ССР, 1979; Флора УРСР, 1950; ЧКУ, 1996; Шеляг-Сосонко, Парфенов, Чопик и др., 1980.

Автори: Л.І. Крицька, С.Є. Дятлов
Фото: О.О. Кагало

ПІЗНЬОЦВІТ ТІНЬОВИЙ

Colchicum umbrosum (Ker Gawl.) Steven
(*C. arenarium* Waldst. et Kit. var. *umbrosum*
Ker Gawl.)

Родина Пізньоцвітові — Colchicaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення

Кримсько-кавказько-малоазійський вид на пн. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні

Кавказ (Передкавказзя, Зах. Закавказзя., Дагестан), Мала Азія. В Україні — Гірський Крим (від Байдарської долини до Кара-Дагу). Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій

Зустрічається спорадично, росте невеликими групами та одинокими особинами. Загальна чисельність невідома. В популяціях ПЗ «Мис Мартьян» до 300–500 особин, щільність популяції 20 ос./м².

Причини зміни чисельності

Знищення екоотопів під антропогенним впливом, зривання на букети, використання як лікарської сировини.

Умови місцезростання

Зустрічається у листяних лісах (дубових, букових, змішаних) класів *Quercus-Fagetea*, *Quercetea pubescentis-petraea*, на галявинах серед чагарників, на відкритих місцях, на схилах Головного пасма, піднімається до яйл. Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 10–40 см заввишки. Бульбоцибулина куляста, діаметром 15–25 мм. Листки (у числі 3–5) ланцетно-ремнеподібні до 15–40 довжиною, 15–25 мм шириною. Квітки (1–3) блідо-лілові. Плоди (багатонасінна довгаста коробочка) розвиваються весною наступного після цвітіння року. Цвіте у серпні–вересні,

плодоносить у квітні–червні наступного року. Розмножується насінням і бульбоцибулинами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють в Ялтинському гірсько-лісовому, Кримському, Карадазькому, «Мис Мартьян» ПЗ; заказнику загальнодержавного значення «Байдарський». Необхідно контролювати стан популяцій. Заборонено зривання та продаж рослин, їх викопування, знищення місць зростання та забудову.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

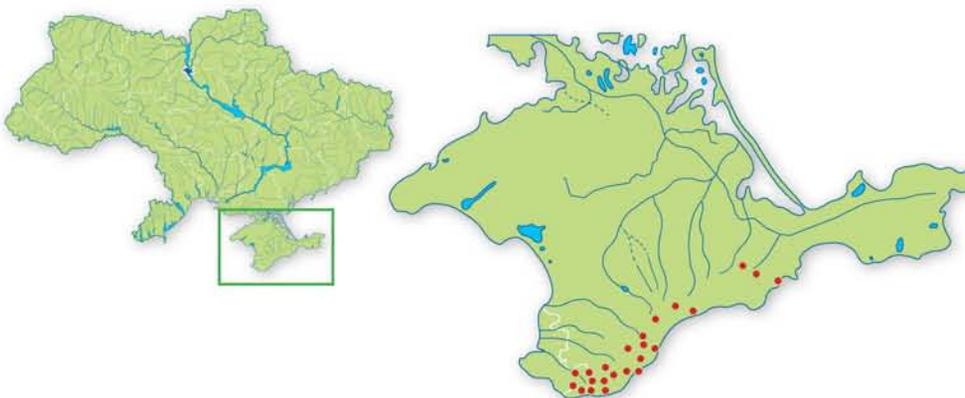
Господарське та комерційне значення

Отруйне, лікарське, декоративне.

Основні джерела інформації

Вульф, 1930; Голубев, 1996; Каменских, Миронова, 2004; Флора СССР, 1955; ЧКУ, 1996.

Автори: Н.О. Багрікова, К.С. Крайнюк
Фото: Р.Я. Кіш, І.С. Саркіна (вставка)

ОСОКА БІЛА

Carex alba Scop.

Родина Осокові (Смикавцеві) — Cyperaceae

Природоохоронний статус виду

Зникаючий.

Наукове значення

Євро-сибірсько-центральноазійський реліктовий вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні

Пд., Центральна й Сх. Європа, Кавказ, Зх. і Сх. Сибір, Центральна Азія, Далекий Схід. В Україні — Придністров'я. Адм. регіон: Хм.

Чисельність та структура популяцій

Відомий один локалітет між с. Врублівці й Демшин Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл. на правому й лівому берегах р. Тернава, поблизу її впадіння у Дністер. Популяція представлена трьома локусами: два з них депресивні: на правому березі р. Тернава зберігся згасаючий фрагмент у верхній частині стрімкої стінки на межі з дубовим лісом; малий лівобережний фрагмент є, очеподібно, вторинним. Третій локус приурочений до ценотичного оптимуму виду в регіоні — широколистяного лісу. Популяція повночленна, плодоношення задовільне. Поновлення переважно вегетативне.

Причини зміни чисельності

Нині популяція відносно стабільна, хоча в минулому, напевно, займала значно більшу площу, яка зменшилася внаслідок затоплення нижньої частини каньйону. Загрозу становлять можливі лісгосподарські заходи, пожежі. Перспективи обох малих локусів негативні.

Умови місцезростання

Правобережний локус приурочений до чагарникових заростей на узліссі (угруповання союзу *Prunion fruticosae*). На лівому бе-

резі малий локус належить до угруповання кл. *Festuco-Brometea* (асоціація *Caricetum humilis*), а найбільша частина локальної популяції представлена у лісовому ценозі союзу *Aceri tatarici-Quercion*. Мезофіт, кальцефіл.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Майже солом'яно-жовта рослина з довгими тонкими бурими повзучими кореневищами. Стебла тонкі, тупо-тригранні, гладкі, 10–25 см заввишки, як і пучки листків розміщені вздовж кореневищ. Листки шорсткі, щетиноподібно згорнуті, коротко загострені, коротші від стебла; піхви бурі, суцільні. Колосків 2–4, трохи розсунутих; верхній — чоловічий, на короткій ніжці, лінійно-ланцетний, з тупими іржаво-жовтими лусками, решта — жі-

ночі, лінійні, рідкоkwіткові (2–6 kwіток); криючий лист з іржаво-зеленою, тупо загостреною піхвою до 1 см завдовжки. Покривні луски яйцеподібні, гострі, блідо-іржаві. Мішечки шкірясті, обернено-яйцеподібні, солом'яно-жовті, гладенькі, носик вузькоконічний, косо зрізаний. Цвіте в kwітні-травні, плодоносить у червні-липні. Розмножується насінням і вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють на території НПП «Подільські Товтри» (ур. Чаплі). Необхідний моніторинг популяції. Заборонено лісгосподарські заходи, терасування та заліснення схилів, рекреація, будь-яка господарська діяльність.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Ґрунтозахисне, протиерозійне.

Основні джерела інформації

Богацький, 1928; Егорова, 1999; Ковтун 2004; Ковтун, Гончаренко, 2001; Флора УРСР, т. 2., 1950.

Автори: О.О. Кагало, Н.В. Скібіцька, І.М. Данилик, І.В. Ковтун

Фото: О.О. Кагало, Б. Суднік-Войциковська (вставка)

ОСОКА ДВОКОЛІРНА

Carex bicolor All.

Родина Осокові (Смикавцеві) — Cyperaceae

Природоохоронний статус виду

Зникаючий.

Наукове значення

Рідкісний реліктовий вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні

Аркто-альпійський, поширений диз'юнктивно в Пн. (Арктика), Центральній (Піреней, Альпи, Карпати) і Сх. Європі (Урал), Сибіру, на Далекому Сході, у Пн. Америці. В Україні трапляється у Карпатах: альпійський і субальпійський пояси Чорногори. Адм. регіони: Ів, Зк.

Чисельність та структура популяцій

Усі популяції (від г. Брескул до г. Піп Іван) ізольовані, мають дуже малу площу (10–50 м²) і низьку чисельність (50–500 особин). На нижній межі поширення (полонина Пожижевська, 1350 м н.р.м.) стан популяції регресивний з мінімальною кількістю особин і високим ступенем фрагментації просторової структури. Їх площа і чисельність зменшуються. Популяції на висотах 1600–1800 м н.р.м. перебувають у нормальному стані. Найбільшою за площею і чисельністю є популяція на відрозі г. Шпиці (1750 м н.р.м.).

Причини зміни чисельності

Стенотопний вид з вузькою еколого-ценотичною амплітудою, що лімітована різними природними (зміна гідрологічних і фітоценотичних умов) та антропогенними (випасання худоби, витоупування) чинниками.

Умови місцезростання

Росте в умовах надмірного зволоження на

схиливих болотах, кам'янистих берегах потічків, поблизу джерел, в угрупованнях союзу *Cratoneurion commutati*. Гірофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина з коротким кореневищем. Стебла 10–20 см заввишки, висхідні, при основі зі світло-бурими піхвами. Листки сіро-зелені, плоскі, 1–2 мм завширшки, коротші стебел. Нижній покривний листок коротший за суцвіття. Суцвіття китицеподібне 1–5 см завдовжки, з 2–4 колосків, інколи нижній колосок при основі стебла на довгій ніжці, пониклий. Верхній колосок у суцвітті гінекандричний (верхні квітки в колоску жіночі, нижні чоловічі) з темно-бурими покривними лусками. Решта колосків жіночі,

яйцеподібні, нижні на ніжках; покривні луски яйцеподібні, темно-коричневі або пурпурово-чорні з зеленою серединною жилкою. Мішечки овально-яйцеподібні, 2–3 мм завдовжки, зеленкувато-сізі або біло-зелені, без носика. Приймочок 2. Плід — горішок. Цвіте в червні. Плодоносить у липні–серпні. Розмножується насінням і вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють в Карпатському БЗ та Карпатському НПП. Необхідно контролювати стан популяцій. Заборонено порушення умов зростання, надмірне випасання худоби, рекреація.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

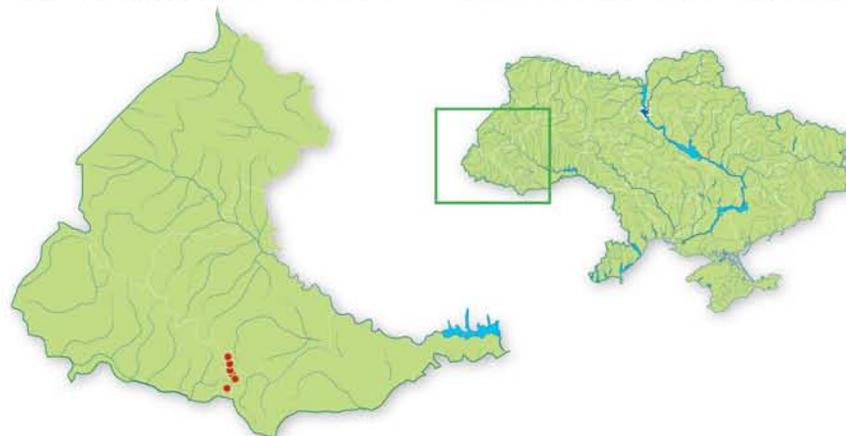
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Ґрунотвірне, кормове.

Основні джерела інформації

Данилик, 1993, 2000; Данилик, Малиновський, 1997; Егорова, 1999.

Автор: І.М. Данилик
Фото: І.М. Данилик